

Un bastió de l'esperanto a la capital de la llengua de Lenin

A Xupaixkar, s'hi arriba després de mig dia de tren des de Moscou, recorrent uns 700 quilòmetres cap a l'est de la capital russa. Temps primaveral a l'estiu, neu la resta de l'any, centre monumental i perifèria grisa i uniforme; soviètica. Passaria per una capital de províncies qualsevol si no fos pel fet que és el bressol d'una de les minories més importants de Rússia: la de part dels ancestres de Vladímir Ílitx Ulianov, Lenin. Els txuvaixos, així es diuen, són els últims de la família lingüística dels ogur, una branca del tronc de les llengües turqueses.

Reportatge i fotos de Quique Badia Masoni

Entre els segles VII i X, diferents onades de parlants d'aquesta branca es van assentar a la zona, fins que l'any 922 una part van instituir un Estat que adoptaria l'islam com a religió, malgrat que les creences de ressonàncies zoroastres tradicionals del col·lectiu van roman- dre entre alguns d'ells. És després de les invasions mongoles i quan els tàtars esdevenen hegemònics a la regió, que aquells que es van resistir a convertir-se a la fe mahometana conformaren el poble txuvaix.

Amb la cristianització forçosa de les comunitats politeistes de la vora dreta del Volga el segle XVIII, els txuvaixos esdevenen part del microcosmos de pobles turquesos que professen el cristianisme. Aquest grup compta avui amb un milió de parlants, bona part dels quals establerts a la república a què donen nom. La preservació de la seva cultura deu prou a la defensa de les minories que va primar els primers anys de l'URSS, en la qual els orígens txuvaixos de Lenin van tenir bastant de paper. Ili Ulianov, el seu pare, inspec-

tor d'ensenyament a l'actual Ulinovsk, va treballar amb el turcòleg Ivan Iko- vlev per formar més de dos mil mestres d'aquesta llengua que es repartirien per 400 escoles.

Més a prop en el temps, ara fa uns vint anys, un grup de joves motivats van organitzar el Festival de Llengües, un esdeveniment que desperta un interès significatiu a la república i que congrega centenars de persones cada octubre. El professor d'idiomes Aleksandr Blinov, un dels seus impulsors, explica a EL TEMPS que, aleshores, els promotors del festival van trobar que el moviment esperantista era el que millor encaixava amb la seva filosofia. I és que, l'any 1996, el Manifest de Praga dels esperantistes recollia entre els seus set punts el compromís en la defensa de la diversitat lingüística.

"Per a les persones a les qui els conflictes nacionals són familiars, la idea d'una llengua neutral i internacional els sembla més òbvia que a aquells que viuen a la Rússia monolingüe", constata Blinov. No hi ha dades oficials, però ell assegura que més d'un miler han estu-

diat l'esperanto a Txeboksari, nom rus de Xupaixkar. Moviment esperantista i defensa del txuvaix s'entrecreuen sovint: la Viquipèdia tuxvaixa la va iniciar un esperantista, i una de les primeres pàgines web en aquesta llengua va ser l'Associació Esperantista de la República dels Txuvaixos, dissenyada per un portuguès. A part del ja esmentat paper en la fundació del festival de llengües.

Arraconament i cooptació governamental

Però la relació entre les autoritats socialistes i les minories no ha estat sempre bona. Els processos de col·lectivització del camp els anys 30 van anar seguits de la persecució contra elements considerats "antisoviètics", una definició en la qual s'encabien intel·lectuals, músics o actors de teatre. La repressió es va donar en paral·lel a la imposició del rus com a llengua vehicular en nom d'una lluita contra el nacionalisme. Una política que no va ser impediment perquè creixés el número d'hores d'ensenyament en txuvaix, però que sí que va bandejar-lo de l'esfera oficial i va aturar →

→ en sec el debat sobre la llatinització del seu alfabet. Es volia homogeneïtzar la normativa per a totes les parles turqueses, cadascuna en el seu context nacional.

L'aposta governamental implicava el bilingüisme en la canviant i dual bipolaritat de la política lingüística soviètica: l'assumpció de l'alfabet ciríl·lic va anar acompanyada d'una progressiva expulsió del txuvaix de l'administració, tot i que se'n promovia la difusió com a llengua de cultura.

Avui els txuvaixos disposen d'un diari i diverses publicacions locals i revistes, d'un canal de televisió i emissores de ràdio bilingües que amb prou feines arriben a l'extraradi de la ciutat. EL TEMPS s'entrevista amb Valeri Klementyev, cantant i portaveu del Congrés Nacional Txuvaix, una organització que ja compta un quart de segle d'història: els mateixos anys que fa que es va crear la Federació Russa. En deu minuts d'entrevista Klementyev afirma fins a tres vegades que ells no fan política. No és estrany, tenint en compte que l'oficialista diari *Pravda PFO* el considerava el candidat del Govern contra la candidatura "radical".

L'objectiu del seu col·lectiu és exclusivament cultural: promoure l'ús de la llengua i tradicions dins i fora de Xupaixkar i les fronteres de Rússia. Assenyala com un problema el fet que la majoria dels txuvaixos viuen en entorns urbans on el txuvaix es parla menys.

La seva aportació és, sobretot, folklòrica: organitzen mostres sobre vestimenta i música txuvaixes, entre més activitats. El cantant aprofita l'avinentesa per parlar de la seva estada a Crimea, una península fins fa poc part d'Ucraïna recentment annexionada per Rússia, però es mostra taxatiu en afirmar que l'organització que representa no té contacte amb cap altra comunitat turquesa, mentre lamenta que els falta implicació del jovent.

El cert és que ja fa un temps que els hi ha sortit competència.

Perspectives de futur

"En la nostra opinió, el Congrés Nacional Txuvaix és una ficció controlada completament pels funcionaris del Ministeri de Cultura". Parla Dmitri Stepnov, un jove de 27 anys que encapçala la Societat per la Revifalla Nacional i Cultural de l'Ireklèh ('llibertat' o 'voluntat' en txuvaix), fundadora de l'Associació de Pobles Indígenes de la Federació Russa. Aquest col·lectiu participa al Festival dels Joves Turquesos cada any des de 2014, un esdeveniment que vol estrènyer vincles entre pobles d'aquest àmbit lingüístic de la Federació Russa i arreu. L'associació, la integren filòlegs i lingüistes txuvaixos i turcòlegs majors de 18 anys que promouen intercanvis pel que fa a polítiques de joventut, educació o lligams empresarials, així com iniciatives més concretes com un *coachsuring* panturanista.

Stepnov parla sense embuts: refereix "violacions de drets lingüístics" de la seva gent que combaten amb campanyes a favor de l'autodeterminació del poble txuvaix. Cal tenir clares les implicacions d'aquesta afirmació a la patriòtica Rússia eslava i què significa subscriure el panturanisme quan el Govern federal va prohibir lligams de tot tipus amb Turquia, després que aquest país abatés un avió rus a Síria. Aquesta decisió es va traduir en l'expulsió de la Federació Russa d'un estudiant turc que havia vingut a Xupaixkar, on dos terços de la població és ètnicament txuvaix, a estudiar el txuvaix. Dmitri i els seus tenen feina.

Cristina, una jove d'uns 25 anys, parla el txuvaix a casa amb la seva mare i la seva tieta, les dues de poble. Tot i que no assumeix una posició combativa respecte a la llengua, el seu cas és atípic en el context de retrocés urbà.

Bona part dels urbanites la troben inútil. No és estrany que una àvia i el

seu nét no s'entenguin, perquè ella no parla el rus i al menut no li han volgut ensenyar la llengua dels seus avantpassats. Per a molts, és una cosa de gent gran o del camp, que a ciutat pràcticament no es transmet. També és el cas de la Irina, una noia de la capital d'aquesta república d'arrels txuvaixes i tàtares vora la trentena establerta a Mataró. No parla el txuvaix, però sí que integra el moviment esperantista local. Es van conèixer amb la seva parella catalana en una trobada d'aquest idioma artificial. La Irina havia estat molt activa amb l'esperantisme, però el naixement de la seva filla ha fet que deixés la implicació una mica de banda. Reconeix que abans entre ella i el seu company parlaven esperanto, però que a poc a poc ho han anat perdent.

Aleksander Blinov, en canvi, ha dut l'esperantisme a la criança, fins i tot. Abans dels sis anys, al seu fill només li parlava en esperanto, però la falta d'un entorn lingüístic on practicar-lo no li permetia adquirir una competència nativa de l'idioma. Avui, ja adolescent, l'entén i el pot parlar, malgrat que Blinov va passar-se al txuvaix el sisè any. En part per la dificultat de desplaçar-se a la resta d'Europa a les trobades esperantistes, on sí que es pot trobar l'ecosistema lingüístic que permet desenvolupar la llengua. Ara, ell i un grup d'unes desenes de persones volen dur les tècniques d'aprenentatge de la llengua internacional a l'estudi del txuvaix. Organitzen colònies i espais de joc per als petits de manera que puguin normalitzar-lo.

Tot plegat, les iniciatives del grup de Dmitri incloses, dista molt d'una política lingüística sistemàtica, dotada de pressupostos que en permetin l'execució. Però contribueixen a generar l'ecosistema en el qual la preservació i extensió de l'ús de la llengua acabi eclosionant en un moviment social que així ho demandi. Els txuvaixos es troben lluny de la normalització però, gràcies a esperantistes i panturanistes, una mica menys. ●

A dalt, a l'esquerra, una estàtua de Ivan Ikovlev dona la benvinguda a la biblioteca de la capital txuvaixa. Aquest turcòleg va treballar amb el pare de Lenin per a la preservació de la llengua i en va dissenyar l'alfabet actual en ciríl·lic. Al costat, una imatge d'una celebració tradicional dels txuvaixos. Sobre aquestes ratlles, en Valeri Klementyev, a les oficines del Congrés Nacional Txuvaix.